

İSMAİL AKBAL

CUMHURİYET'İN KARANLIK YILLARI

Derin Cinayetler

BİRİNCİ BÖLÜM

KOMİTACILIK VE

HUZUR-I MUTAT ZEVAT

TÜRK SİYASAL HAYATINDA İLK MUHALİF HAREKETLER

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde ne toplumsal düzeyde ne de siyasal düzeyde herhangi bir muhalif harekete rastlamak mümkün olmamıştır. Ancak Tanzimat Dönemi'nde bir dizi reform çalışmaları olmuş ve muhalefet hareketleri belirmeye başlamıştır. Bunların oluşmasında yüzleri Batı'ya dönük olan Tanzimat bürokrasisinin ve Osmanlı aydınlarının önemli katkısı olmuştur.¹ Uzun yıllar İslamcı sosyal ve siyasal bir geçmiş ile yaşayan Osmanlı Devleti aydınları, Avrupâda aldıkları eğitimin de etkisiyle, çağdaş gelişmelere paralel olarak, sosyal ve siyasal yapıdaki çöküşü durdurmak için çözümü mutlak monarşik rejimi ortadan kaldırarak yerine meşruti monarşiyi (padişahın mutlak iradesini meclisle sınırlandırmak) getirmekle bulmuşlardı. Daha doğrusu uzun vadede hedef parlamenter demokrasiyi inşa etmek istiyorlardı. Böylece ilk olarak “Genç Osmanlılar” daha sonra da “Jön Türkler” adı altında hem çağdaş ve geleceğe yönelik bir anayasa talebi hem de birtakım İslamcı özellikler taşıyan bir muhalefet hareketi gelişti. 1876'da yazılı anayasanın yürürlüğe sokulmasıyla muhalefet ilk somut sonuca ulaştı. Ancak bu muhalefet hareketi pek olgunlaşmadı; hatta olgunlaşma fırsatı bulamadan II. Abdülhamit tarafından bertaraf edildi. II. Abdülhamit, Rus Savaşı'nı bahane ederek Şubat 1878'de Mebusan Meclisi'ni kapattı; meşruti yönetime son verdi ve muhalefet edenlerin birçoğunu da tutukladı. Bunun sonucunda padişah, 1878'den 1908'e kadar sürecek olan istibdat ya da kişisel egemenlik dönemini başlatmış oldu.

---

1 Metin Heper, *Bürokratik Yönetim Geleneği*, ODTÜ Yay., Ankara, 1974, s. 53.

İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ/FIRKASI

II. Abdülhamit'in istibdat dönemiyle birlikte, Türk siyasal yaşamında ilk kez ve çok kısa süreliğine de olsa mecliste temsil edilme olanağı bulan muhalefet, tekrar meclis dışına çıkarıldı. Ancak siyasal iktidar yarışının dışına atılan muhalif kadrolar yurt dışına çıkarak basın aracılığı ile muhalif hareketlerini devam ettirdiler. Kendilerini, "Batılılaşma taraftarı aydınlar" olarak nitelendiren bu kadrolar yurt dışında örgütlenme faaliyetlerini yönlendirdiler ve söz konusu örgütlenme günümüze kadar etkilerini devam ettirecek olan "İttihatçı" hareketin (İttihat ve Terakki Cemiyeti) doğmasına neden oldu.

II. Abdülhamit'in baskıcı ve jurnalcı yönetimi karşısında çok sıkı ve gizli örgütlenen İttihat ve Terakki Cemiyeti daha çok mason örgütlerinin de örnek aldığı İtalyan Carnobari tipi örgütlenme biçimini benimsedi. Çok sıkı bir hiyerarşinin olduğu, gizli ve enteresan katılma biçimlerinin benimsendiği bu örgütlenmede vazgeçilemeyen yemin materyalleri silah, kitap ve bayraktı. Bunlar üzerine yemin ediliyor ve bir ast kendi üstünden başkasını tanımıyordu. Bu gizlilik ve enteresan yemin etme prensibi, cemiyet iktidara yaklaşınca azalmaya başladı. Zamanla kendilerini açığa vurmaya başlayan İttihatçı kadrolar, yalnızca son dönem Osmanlı siyasetini belirlemekle kalmamış, etkileri Millî Mücadele ve sonrasına kadar devam etmiştir. Başka bir ifadeyle İttihat ve Terakki Cemiyeti hem Millî Mücadele hareketini başlatan, hem de Millî Mücadele'nin başarısını tehlikeye düşüren kadroları bünyesinde barındırmıştır.

Osmanlı Devleti'nin bünyesinde barındırdığı en güçlü örgüt olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, sivil ve asker bürokratların ve mekteplile-

rin ortaklaşa girişimiyle kurulmuş, daha çok memleketin Müslüman elitinin sınıfsal desteğini arkasına almış ve onların çıkarlarını savunan bir politika gütmüştür. Kurulduktan sonra çok hızlı bir şekilde ülke genelinde örgütlenmiş ve çok kısa sürede ülke sınırlarının tamamında örgütlenmesini tamamlamıştır. İlk olarak Selânik'te örgütlenen cemiyet, daha sonra bütün Rumeli'ye yayılmış; Anadolu'da ise başta İzmir ve Trabzon olmak üzere çok yaygın bir örgütlenme politikası gütmüş ve devletin bütün yönetim mekanizmasını ele geçirmiştir.

Oldukça etkili örgütlenen ve koordineli çalışan İttihatçı kadroların faaliyetleri sonucu Kanun-i Esasi yeniden yürürlüğe koyulmuştur. İlk zamanlar, tecrübesizlikten dolayı, siyasal iktidarı dışarıdan kontrol eden İttihat ve Terakki Cemiyeti, meclisin açılışından sonra siyasal partiye dönüştü ve diktatöryal eğilimler göstermeye başladı. Bunun üzerine ilk muhalif parti olan Fedakârân-ı Millet Fırkası'nın muhalefeti görüldü. Buna karşı İttihat ve Terakki Fırkası'nın tepkisi çok sert oldu. Bu sert tepki açıkça muhalefete karşı bir hoş görüszüzlük, tahammülsüzlük örneğiydi. Muhalif fırka devlete ihanetle suçlandı ve tutuklandı. Daha sonra yapılan yargılama sonucunda sanıkların masum olduğu ortaya çıkınca bunun ittihatçıların komplo girişimi olduğu ortaya çıktı. Bu tür komplo girişimleri daha sonra ortaya çıkan muhalif partilere karşı da tekrarlandı. Siyasal suikastlar gerçekleştirildi; tedhiş ve yıldırı politikaları güdüldü. Cemiyetin bu tür eylemlerinin amacı sonradan anlaşıldı: "Seçimleri reddetmek, örfi idare (sıkıyönetim) ilan etmek ve diktatöryal rejim kurmak."² Sonuç olarak İttihat ve Terakki Cemiyeti/Fırkası, siyasal iktidarda kendisine yer edinmeye başlamasıyla birlikte, Türk siyasal hayatını yeni bir devlet geleneği ile tanıştırmış oluyordu: Komitacılık.

2 Mardin, age, s. 179.

KOMİTACILIK

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyasal iktidar yarışında yer alması ile birlikte komitacılık olarak da adlandırılan bu kötü devlet geleneği, siyasal iktidarın muhalefeti sindirmesi için oldukça etkili bir yöntem olmuştur. Muhalefet saflarının siyasal iktidar yarışının dışına itilmesi, illegal yöntemlerle sindirilmesi hatta siyasal cinayetler hep komitacılık olarak değerlendirilmiştir.

O hâlde derinlemesine incelenmesi gereken bu kavramı biraz açalım...

Komitacı, devletin bünyesinde örgütlenecek, siyasilerin ve bürokratların legal yollardan çözemedikleri sorunları illegal yöntemlerle çözen bireysel ve örgütsel eylemleri gerçekleştirenler için kullanılan bir tabirdir. Komitacılık ise bunların faaliyet biçimlerine verilen isimdir. Yani Komitacılık, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin resmi yollarla çözemediği sorunları kendi yöntemleriyle yani illegal yollarla çözmesine verilen isimdir.

Komitacılık, cemiyetin siyasal iktidarı elde etmesinde ve siyasal otoritesini kurmasında meşruluk gözetilmeksizin kullanılan gayet etkili bir yöntem olmuştur. Nerede bir siyasal iktidar mücadelesi veya yetki elde etme çekişmesi varsa komitacılar hep orada olmuşlar ve amaçlarına ulaşmak için her yola başvurmuşlardır. Komitacı eylemler iktidarın önünde açık ya da gizli muhalif tavır sergileyen bütün kesimleri hedef almıştır. Bunlar arasında en fazla mağdur olan kesimler ise parlamento mensupları, aydınlar ve basın mensupları olmuştur. İlk zamanlar II. Abdülhamit'in hafiyelerine düzenlenen suikastlar zamanla daha geniş bir kitleye yöneltilmiş, paşaları hedef

almış ve en sonunda da gazeteciler öldürülmüştür. İttihat ve Terakki komitacılarının her yıl işledikleri gazeteci suikastları bunlardan en meşhurlarıdır.

Yaygın kullanımıyla komitacılar olarak adlandırdığımız kadrolar, tam anlamıyla gözü kara insanlardı. Acıma ve müsamaha diye bir duygu taşımazlar, her türlü tehlikenin üstüne atlamaktan çekinmezlerdi. Hedeflerine ulaşabilmek için bütün meşru zeminleri çiğnemişlerdir. Bazen hapishaneler, karakollar boşaltılarak mahkûmlardan milis kuvvetler, çeteler kurmuşlar ve bunlarla savaşımlara katılmışlar; bazen de aykırı sesleri kendi yöntemleri ile susturmuşlardı. Üstlerinin haberi olsun ya da olmasın onlar, belirlenen amaç karşısında hedef gördüklerini, tehlike arz etmesi muhtemel unsurları gözlerini kırpmadan temizlemişlerdir.

1908 sonrası ordu içinde oldukça fazla yer bulan komitacılar, âdetâ ordu içinde ordu, devlet içinde özerk bir devlet olmuşlardı.³ Vatan menfaati namına (aslında kendi menfaatleri daha ağır basmaktadır) her yıl bir gazeteci öldürmüşler, suikastlar düzenlemişler ve bütün muhalif unsurları acımasız bir şekilde tasfiye etmişlerdir. Yeri geldiğinde sadık bir yaver, yeri geldiğinde emir dinlemez, kimseyi takmaz bir hâl almışlar ve kendi menfaatlerinin peşinde koşmuşlardır.

Komitacılar, ihtilâlcı bir karaktere sahipti. Zamanın ihtilâlcı anlayışının unsurları olarak akıl, cesaret, teşkilât ve silahlı unsurlar kabul edilmektedir. Açıkçası silah olmadan ne ihtilâl ne de cemiyet olurdu. Bu unsurları ünlü İttihatçılardan, İzmir valiliği de yapmış olan Rahmi Bey şöyle sıralamaktadır:

“Bu dağınıklıkla ihtilâl olmaz... İhtilâl teşkilâtla olur. Kafa ile olur; yürekle olur. Sonracığıma kuzucuğum silahla olur...”⁴

Devrimin cesaret ve silahlı unsurları bu kadrolarda fazlasıyla vardı. Devrim için, üstünün menfaati için vur denilince vuran, bazen de

3 Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, Tercüman Yay., İstanbul, 1980, s. 199.

4 Taylan Sorgun, *Devlet Kavgası, İttihad ve Terakki*, Kum Saati Yay., İstanbul, 2007, s. 34.

vur denilmeden vuran kadrolardı bunlar.⁵ Silahsız gezmez, silahsız iş görmezlerdi. Sözün özü komitacılar çok iyi silahşörlendi. Birçoğu iyiden de öte silahşörlendi. Hatta onlar için o zaman kullanılan tabir “uçan kuşu gözünden vurur” şeklindeydi. Çetecilik ve gerilla taktikleri konusunda uzman olan komitacılar cesaret unsuru da hat safhadaydı. Korkusuzca ve acımasızca her türlü tehlikenin üzerine atarlardı. Bu arada onlarda bir de “çete kültürü” oluşmuştu. Örgütsel yapısı, hiyerarşisi, sıfatları gelenekseldi. Örneğin, çete reislerine “Kaptan” ya da “Ağa” denirdi. Kurtuluş Savaşı’nda ismi geçen birçok “kaptan” bu gelenektendi.

İlk zamanlar bireysel, dağınık ve düzensiz hareket eden komitacılar Enver Paşa tarafından Teşkilât-ı Mahsusa çatısı altında bir araya getirildiler.

---

5 Sorgun, age, s. 65.

KOMİTACILIK VE TEŞKİLÂT-I MAHSUSA

Teşkilât-ı Mahsusa'nın temeli çok eskilere dayanmaktadır. Örgüt ilk olarak, 1903-1907 arasında oluşmaya başlamıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin vurucu gücünü oluşturan Manastır Şubesi, 1908 İhtilâl'i'nden önce, eski dönemin hafiyelerini kaba kuvvetle ya da yasal olmayan yollarla tasfiye etmek amacıyla Serez'de gizli bir örgüt kurmuştu. Teşkilât-ı Mahsusa'nın kuruluşu olarak gördüğümüz ve "Serez Çetesi" olarak bilinen bu örgüt, Meşrutiyet öncesi temizleme operasyonlarının mimarıydı ve Teşkilât-ı Mahsusa'nın çekirdek kadrosunu oluşturmaktaydı.⁶ Manastır Ocağı, Serez Çetesi'nin mensupları olan ve "Komitacılar" olarak bilinen bu fedai grubu sayesinde siyasal iktidar üzerinde baskı kurmuş ve iktidardaki yerini alma çabası gütmüştür. Amaçlarına ulaşmak için en alt kademededen en üst kademeye kadar bütün devlet görevlilerine baskı yapmış, bunları tehdit etmiş hatta açık ya da gizli olarak öldürmekten çekinmemiştir. Gerekli olduğuna karar verdikleri anda her türlü siyasal eylemi gerçekleştiren bu kadrolar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin denetleme iktidarı olmaktan çıkıp doğrudan iktidarı aldığı zaman Teşkilât-ı Mahsusa adını almıştır.

1911-1913 yılları arasında örgütlenmede son aşamaya gelen, suikastlar gerçekleştiren bu fedai-milis gücü, İttihat ve Terakki resmen iktidarı devraldıktan sonra, Teşkilât-ı Mahsusa adını almıştır. Şöyle ki Ağustos 1914'te Enver Paşa, Osmanlı Devleti içinde sürüp giden ayrılıkçı hareketlerin önlenmesi ve stratejik istihbarat açığının kapatılması amacıyla Teşkilât-ı Mahsusa'yı kurduğunu açıklamış ve

6 Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, Gözlem Yay., İstanbul, 1977, s. 31-33.

bütün fedailerini bir çatı altında toplamıştır. Teşkilât-ı Mahsusa çete savaşı, casusluk, propaganda faaliyetlerinde bulunan, kaynağını ve kökenlerini ordudan alan gizli bir istihbarat servisi niteliğindedir.⁷ Kuruluş amacı olarak, Osmanlı Devleti içinde ortaya çıkan ayaklanmaları bastırmak, azınlıkları kontrol altında tutmak ve devlet içinde cirit atan yabancı istihbarat servisleriyle boy ölçüşebilmek gösteriliyordu.⁸ Örgütün ideolojisi İslam birliği temelli Turancılıktı. Başka bir ifadeyle Türk-İslam senteziydi.⁹

Örgütün dışarıdan görünümü, doğrudan doğruya Enver Paşa'ya bağlı ve giderleri Harbiye Nezareti tarafından karşılanan bir istihbarat örgütü şeklindeydi.¹⁰ Yasal olarak Harbiye Nezareti'ne bağlı olarak çalışan ve asker kadroları aracılığıyla Enver Paşa'ya bağlı gözüken Teşkilât-ı Mahsusa'nın kurucular kurulu Süleyman Askeri, Atıf Kamçıl, Aziz Bey, Dr. Nazım ve Dr. Bahattin Şakir Bey'den ibaretti.¹¹ Teşkilât-ı Mahsusa'da başkanlık görevlerini sırasıyla Süleyman Askeri, Halil Paşa ve Cevat Paşa yapmışlardır. Örgütün üst düzey yönetim kadrolarında ise Yakup Cemil, Rusuhi Bey,¹² Hüsametdin Bey (Ertürk), Kuşçubaşı

7 Stoddard'a göre Enver Paşa bu örgütü bilinçli olarak devletin politik, askerî ve mali organlarının dışında kurmuş ve kadrosunu kendisine ve kendi politikalarına kayıtsız şartsız bağlı ajanlardan oluşturmuştu. Örgüt 1911-1913 yılları arasında gayri resmi olarak Teşkilât-ı Mahsusa diye adlandırılmaya başlanmış ve 1911-1918 yılları arasında faaliyet göstermiştir (Philip Hendrich Stoddard, *Teşkilât-ı Mahsusa*, (Çev: Tansel Demirel), Arba Yay., İstanbul, 1993, s. 43-4).

8 Örgütün amaçları şu şekilde özetlenebilir: Yıkıcı faaliyetlerle mücadele etmek, Osmanlı Devleti içerisindeki ayrılıkçı ve milliyetçi grupların düşmanla işbirliğine engel olmak ya da ihanet ocaklarının söndürülmesi, eğitilmiş ve tecrübeli ajan kadrolarının İngiliz ve Fransız sömürgelerine ve Osmanlı Devleti'nin işgale uğraması muhtemel bölgelerine yerleştirmek, Rus işgali altındaki Müslümanları ayaklandırmak, fedailer aracılığıyla baskınlar yapmak, sabotajlar düzenlemek ve şaşırtma faaliyetleri yürütmektir (Stoddard, age, s. 47-54).

9 Ertürk, age, 105; Tunaya, 1984, s. 35-37.

10 Tefik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, TTK Yay., Ankara, 1992, s. 88-90.

11 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler, İttihat ve Terakki*, C. III, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul, 1989, s. 277.

12 Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın yaverliğini yapmıştır.

Eşref (Sencer), Kuşçubaşı Hacı Sami (Eşref'in kardeşi), Ömer Naci, Nuri Paşa (Mataracı), Eyüp Sabri, Yusuf Bey (Şetvan), Sapançalı Hakkı, Kara Kemal, Yenibahçeli Nail, İzmitli Mümtaz ve Trabzonlu Ali Rıza Bey yer almışlardır.¹³ Teşkilât-ı Mahsusa'da gönüllü olarak Mehmet Akif gibi İslamcı düşünürler de faal görevler almışlardır.¹⁴

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na katılınca Teşkilât-ı Mahsusa'nın niteliği değişmiştir. Teşkilât-ı Mahsusa, Enver Paşa'ya kişisel olarak bağlı gizli bir örgüt olmaktan çıkıp ülke çapında örgütlenme yolunu tutmuş ve Harbiye Nezareti içerisinde yarı resmî bir statü kazanmıştır. Bu yeni statü ile birlikte örgütün personel sayısı da artmış ve bütçeden daha büyük pay almaya başlamıştır. Stoddard, Teşkilât-ı Mahsusa'nın para kaynaklarını Harbiye Nezareti'nin örtülü ödeneği ile Almanya'dan gelen altın aktarımının oluşturduğunu söylemektedir.¹⁵

Teşkilât-ı Mahsusa, Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra, Enver Paşa'nın emri doğrultusunda, düzenli birliklerin yanında oluşturduğu çeteler ile savaşa katılmıştır. Teşkilât-ı Mahsusa'nın üst düzey yöneticileri Harbiye Nazırı ile olan yakın ilişkilerinden yararlanarak ordu birliklerine Enver Paşa'nın adına emir verebilmişlerdir. Böylelikle örgüt, Enver Paşa ile ordu komutanları arasında özel, yarı resmî bir bağlantı oluşturmuştur.¹⁶ Örgüt mensuplarına rütbelere verilmiş ve bu gelenek de Cumhuriyet yıllarına kadar devam etmiştir. Örneğin Yakup Cemile (Enver verdi), Topal Osman'a (Mustafa Kemal verdi) subay (Yarbay) rütbesi verilmiş, onlar daha fazlasını isteyince (Paşalık) sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunların neticesinde cemiyet üst yönetimi ile Enver Paşa arasında sorunlar yaşanmış, nihayetinde bu gizli örgüt 1916 sonunda kapatılmıştır.

13 Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, (Haz: Semih Nafiz Tansu), Sebül Yay., İstanbul, 1996, s. 107; Tunaya, age, s. 277-8.

14 Mehmet Akif, Kuşçubaşı Eşref ile Arap Yarımadası'nda ve Beyrut'ta propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur (Tuncay Özkan, *MİT'in Gizli Tarihi*, Alfa Yay., Bursa, 2003, s. 66-68).

15 Stoddard, age, s. 45.

16 Stoddard, age, s. 43-54.

Teşkilât-ı Mahsusâ'nın kapatılması ile komitacılar faaliyetlerine son vermemişler; ama dağınık bir şekilde de olsa aktif olarak görevlerine devam etmişlerdir. Hatta bunların komitacı faaliyetleri Millî Mücadele döneminde de sürmüştür.¹⁷ Komitacıları bir araya toplayan ve Millî Mücadele'ye toplu bir şekilde destek vermelerini sağlayan örgüt, Talat Paşa'nın kurulması emrini verdiği Karakol Cemiyeti'dir.

---

17 Tefvik Çavdar, *Talat Paşa*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995, s. 281, 288.

KOMİTACILARI TEKRAR BİR ARAYA GETİREN ÖRGÜT: KARAKOL CEMİYETİ

Etrafa dağılmış bir hâlde bulunan ve bireysel faaliyetlerini devam ettiren Teşkilât-ı Mahsusa'nın gözü kara, fedai ve oldukça tecrübeyle donanmış komitacı elemanları düşmanca faaliyetlerden ve dış istihbarat elemanlarından kendilerini korumak, Anadolu'da başlayan mücadeleyi desteklemek ve varlıklarını devam ettirebilmek için gizli gruplar hâlinde örgütlenme faaliyetlerine devam ediyorlardı. Bu örgütlerin belli başlıları Sebat-ı Millî Grubu, Fethiye Grubu, Karakol Cemiyeti, Yıldırım Grubu, Muavenet-i Bahriye Grubu, Yavuz Grubu ve Namık Grubu idi.¹⁸ Bunlar arasında Teşkilât-ı Mahsusa'nın son başkanı Hüsametdin Bey'in de içerisinde bulunduğu Karakol Cemiyeti diğerlerinden farklılıklar arz etmektedir.

Karakol Cemiyeti'ni diğerlerinden ayıran en önemli farklılık, kuruluş kararının kendi iradeleriyle değil yurt dışına kaçmak zorunda kalan Talat Paşa'nın emriyle olmasıdır. Anadolu'daki hareketin liderliği konusunda Mustafa Kemal Paşa'yı destekleyen Talat Paşa,¹⁹

18 Fethi Tevetoğlu, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, TTK Yay., Ankara, 1988, s. 3.

19 Arif Cemil'e göre Talat Paşa "Anadolu'da kalan taraftarlarına bilâ-kaydü şart Mustafa Kemal Paşa etrafına toplanmalarını tavsiye etmişti" demektedir (Arif Cemil, 1992, s. 88). Ziya Şakir de aynı şeyleri söylemektedir. Ziya Şakir'e göre hem Cemal Paşa hem de Talat Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini desteklemekteydiler ve ona kesinlikle müdahale taraftarı değillerdi (Şakir, age, s. 190-191). Ali Fuat Paşa da bu iddiayı destekleyenler arasındadır (Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıralarım*, Vatan Neşriyat, İstanbul, 1953, s. 42).

yurdu terk etmeden hemen önce Karakol Cemiyeti'nin kurulması için, bizzat en sadık adamı olan eski İaşe Nazırı Kara Kemal ve Kara Vasıf'ı görevlendirmişti.²⁰ Hüsamettin Bey anılarında Karakol'un kuruluşunu anlatırken Kara Kemal ile Kara Vasıf arasındaki bir diyalogu vererek, Karakol'un isminin nasıl ortaya çıktığını da anlatmıştır:

“Kara Kemal Kara Vasıf'a, ‘Talat Paşa'dan giderken aldığım emir mucebince, İttihatçılıkla sebat edenler, gizli bir teşekkülle birbirlerine bağlanmalı ve bir parola kabul ederek bu surette birbirlerini tanımalıdırlar. Paşa ile aramızda ‘Karakol’ kelimesi tekerrür etmişti. Bu isim her ikimizin isimlerinin başında ‘kara’ lakabının ilk harfleriyle müşterektir. ‘K.G’ şeklinde kısaltırsak hem Paşa'nın dediği olur hem de ikimizin remzini ihtiva etmiş bulunur’ demişti.”²¹

Talat Paşa'nın böyle bir cemiyete gereksinim duymasının nedeni, daha önce Teşkilât-ı Mahsusada çalışmış eski ünlü komitacıları Anadolu'daki harekete yönlendirmektir. Karakol Cemiyeti sayesinde ki Dayı Mesut, Yenibahçeli Şükrü (Oğuz), Yavuz Fehmi, Çerkez Ethem ve kardeşleri, Deli Halit, Kel Ali gibi ünlü Teşkilât-ı Mahsusacılar Millî Mücadele saflarına katılmışlardır.²² Ayrıca zamanı gelince yani Anadolu'ya dönünce onları iktidar yarışında kullanabilmek ve emanetçi lider olarak bıraktığı Mustafa Kemal Paşa'ya destek vermektir. Hüsamettin Ertürk, Talat Paşa'nın Berlin'den Teşkilât-ı Mahsusaya mensuplarına yazdığı mektupta destek emrini verdiğini söylemektedir:

Vasıf Bey

20 Tevetoğlu, age, s. 4.

21 Ertürk, age, s. 204-205.

22 Doğan Avcıoğlu, *Millî Kurtuluş Tarihi*, C: III, Tekin Yay., İstanbul, 1978, s. 1180-1181; Ertürk, age, s. 206.

“Vaktiyle Enver Paşa’yı kendinize bayrak yaptınız; şimdi hepinize düşen vazife Mustafa Kemal Paşa’nın arkasından gitmek ve memleketi kurtarmaktır.”

Ayrıca Topçu Binbaşı Erzurumlu Muhlis Bey’in Berlin’de Talat Paşa ile görüşmesinden kendisine bahsederek Talat Paşa’nın ona “Eski Teşkilât-ı Mahsusacılar yaşadıkça bizim muvaffakiyetimizi düşmanlar kıramayacaktır. Aman Anadolu’yu destekleyin; Mustafa Kemal’in muvaffakiyeti memleketimizin kurtuluşunu temin edecektir.”²³

Nihayetinde Karakol Cemiyeti, Talat Paşa’nın emriyle Kara Kemal ve Kara Vasıf işbirliği sonucunda İstanbul’da 5 Şubat 1919’da kuruldu.²⁴ Örgütün nizamnamesini de hazırlayan Kara Vasıf, örgütün başkanlığına getirildi. Karakol Cemiyeti’nin yönetim kurulu Galatalı Şevket, Kara Kemal, Kel Ali (Çetinkaya), Naim Cevat, Çerkez Reşit, Yenibahçeli Şükrü, Baha Sait’ten oluşuyordu. Cemiyet mensupları arasında Hüsamettin Bey (Ertürk), Kuşçubaşı Eşref,²⁵ Mehmet Akif Bey, Ali Şükrü Bey ve kardeşi Şevket Bey (Doruker), Rauf Bey, Kemalettin Sami (Çolak), Adnan Bey, Cami Bey, Halide Edip, Bekir Sami, Ali Rıza (Sevkiyatçı), Hamit Bey (Kapancızade), İpsiz Recep, Dayı Mesut, İhsan Bey (Kalkavanoğlu), Ebulhindili Cafer (Erçikan), Trabzonlu Doktor Raik gibi önemli isimler yer alıyordu.²⁶

Karakol
Cemiyeti’nin
mührü

23 Ertürk, age, s. 163-164.

24 Özkan, age, s. 87-88; Zürcher, age, s. 148.

25 Kuşçubaşı Eşref bırakışmadan sonra esir değişimiyle İstanbul’a gelir ve Karakol’a katılır. Hüsamettin Ertürk, Eşref Bey’in Karakol’daki faaliyetlerini şöyle anlatır: “Kuşçubaşı Eşref esir değişimiyle yurda geldi ve Karakol’a katıldı. Burada sınıf arkadaşları Yenibahçeli Şükrü, Çerkez Ethem ve kardeşi Tevfik ile buluştu. Ona Adapazarı Kuva-yı Milliye Komutanlığı verildi. Enver Paşa’nın emriyle İsmail Hakkı (Tekçe), Trabzonlu Doktor Raik, Yenibahçeli Şükrü, Rizeli Rauf (Rize Mebusu) ve birkaç kişi daha kendisine yardım etmesi için gönderildi. İşte bunlar sayesinde ki Anzavur geri püskürtülmüştür.” (Ertürk, age, s.181).

26 İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, 1990, s. 264-266.

Karakol Cemiyeti kurucuları.
Oturandarlar: Sağdan sola Kara
Vasıf'ın kardeşi Fahreddin,
Kara Vasıf, Dayı Mesut.
Ayaktakiler: Sağdan sola
Naim Cevat, Kurmay Ali Rıza,
Yenibahçeli Şükrü Oğuz

Karakol, gücünü kayıkçılar örgütü ve hamallar örgütü gibi esnaf örgütlerinden ve elbette ki eski komitacıardan alıyordu.²⁷ Kara Kemal ve Karakol Cemiyeti fırıncı, kayıkçı, hamal gibi güçleri örgütleyerek Millî Mücadele'ye katılımlarını sağlamıştır. Başka bir ifadeyle, Kara Kemal İttihatçı eşrafın gücünü millî direniş hizmetinde kullanmıştır. Özellikle çoğu Karadenizli olan kayıkçı örgütü, Millî Mücadelede silah ve malzeme kaçırmada işinde çok önemli görevler üstlenmiştir.

Örgütün kuruluş amacı, ülkenin kurtuluşu için Anadolu'ya kaçıış tertip etmek, istihbarat, propaganda ve silah kaçıklığıydı. Kuruluş amacının sağlanması için gizli bir örgütlenme stratejisi öngörül-müştü.²⁸ Bütün üyelere öncelikle bu koşula uyması istenmiştir. Hücre tarzında örgütlenen örgütte bir üyenin ancak üstünü tanıması sağlanmıştı. Üyelğe kabul edilen kişi için daha önceden sıkı bir soruşturma yapılır, bağlılık andı içerek örgüte kabul edilirdi.²⁹

Karakol Cemiyeti üyeleri arasında en önemli görevlerden olan Anadolu'ya kaçıış tertip eden ve Millî Mücadele döneminde Lazistan

27 Zürcher, age, s. 152.

28 Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, C.I-II, TTK Yay., Ankara, 1989.

29 Ergun Hiçyılmaz, *İpsiz Recep*, Çayelililer Dayanışma Vakfı Yay., 2003, Ankara, s. 72.

Teşkilât-ı Mahsusa Komutanı unvanını kullanan, Teşkilât-ı Mahsusanın idari kadrosundan Nail Bey'in kardeşi ve Enver Paşa'nın meşhur yaveri olan Yenibahçeli Şükrü idi. Şükrü Bey sayesinde Bekirağa Bölüğü'nde hapsedilen İttihatçıların birçoğu kurtarılmıştır.³⁰ Halil Paşa (Kut), Küçük Talat, Vehip Paşa (Yanyalı), Kâzım Bey (Orbay), Seyfi Bey bunlardan birkaçıdır. Üstelik Anadolu'nun ihtiyacı olan örgütçüler de Yenibahçeli Şükrü tarafından gönderilmiştir. Bunlar arasında daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın Muhafız Birliği komutanı olan İsmail Hakkı (Tekçe) da vardı.³¹

Yenibahçeli Şükrü'nün bir diğer görevi de daha önce Teşkilât-ı Mahsusada çalışmış olan çete reislerini Karakol'un bünyesine katmak ve onların Karadeniz'deki Pontus çetelerine karşı birlikte hareket etmelerini sağlamaktır.³² Şükrü Bey, Ermeni tehcirinden arandığı için dağa çıkan İpsiz Recep, Topal Osman Ağa ve Yahya Kâhya'dan faydalanmış, onların Millî Mücadele'nin nihai amacı doğrultusunda milis kuvvetler olarak örgütlenmelerini sağlamıştır.

Yenibahçeli Şükrü

30 Ertürk, age, s. 192,206.

31 "General İsmail Hakkı Tekçe'nin Anıları", *Günaydın*, 13 Kasım, 1977.

32 Ertürk, age, s. 206.

KOMİTACILAR YOL AYRIMINDA

Elbette, 1919 yılında başlayan Millî Mücadele hareketinde siyasal iktidar odağı olan Mustafa Kemal, siyasal iktidar mücadelesinde bu kadrolardan faydalanmıştır. Kimileri doğrudan ordu içerisinde Mustafa Kemal'in bizzat yanında, kimileri de çeteler kurarak Millî Mücadele'nin nihai hedefi doğrultusunda verilen emirleri yerine getirmişlerdir. Bu dönemde Mustafa Kemal'in en büyük destekçisi Karakol olmuştur. Mustafa Kemal'in önüne çıkan dikenli telleri kaldırmış, âdeta dikensiz gül bahçesi yaratmıştır.

Nisan 1920'ye kadar Mustafa Kemal Paşa ile Karakol arasında iyi ilişkiler devam etmiştir. Bu tarihten sonra birtakım anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Anlaşmazlıkların nedeni Karakol'un Bolşevikler ile bağımsız bir şekilde ilişki kurması ve anlaşma yapması gibi birtakım zararlı davranışlarının Mustafa Kemal tarafından muzır bulunmasıdır.³³ Mustafa Kemal Paşa her şeyden çok kontrolü dışında oluşan, kontrol edilemeyen hareketlerden çekinmekteydi ve böyle eylemleri -hatta bu hareketler kendi eğilimi ile aynı doğrultuda olsa bile- hiç istememekteydi. Bunun için Karakol'un Kafkasya'daki temsilcisi Baha Sait'in Bolşeviklerle yaptığı anlaşma bardağı taşıran son damla ya da kapatma bahanesi olmuştur.³⁴ Aslında ilişkilerin bozulmasında Karakol'un Bolşevikler ile yaptığı anlaşma bir bahaneydi. Cemiye-

---

33 Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi'nde tam kadro kendisini desteklemesine rağmen Karakol'u dışlamış ve Kongre devam ederken kapatmak istemişse de Karakolcular onu dinlememişler ve faaliyetlerine devam etmişlerdir (Ertürk, age, s. 324-325).

34 Anlaşma metni için bkz: Rasih Nuri İleri, *Atatürk ve Komünizm*, Sarmal Yay., İstanbul, 1994, s. 92-95.

tin Mustafa Kemal Paşa'yı desteklerken gizliden başka düşünceleri geliştirmeye de çalıştığını görmekteyiz. Bunu yurt dışından aldığı direktiflerle yaptığı muhakkaktı. Amaçları Mustafa Kemal Paşa'nın önderlik ettiği hareketin İttihat Terakki uzantısı olduğu havasını yaymak, hatta Mustafa Kemal Paşa'yı bu çizgiye çekmekti. Bu yüzden cemiyet mensupları Mustafa Kemal Paşa'yı emanetçi bir lider olarak görüyorlardı. Oysa 1920 yılı sonlarına doğru Mustafa Kemal Paşa'nın niyeti, yani emanetçi lider olamayacağı anlaşılınca özellikle Enverci ekip Mustafa Kemal Paşa'nın arkasındaki desteklerini çekmeye başlamışlardı ve yavaş yavaş ondan kopuşu gerçekleştiriyorlardı. Mustafa Kemal açısından baktığımızda Talat Paşa'nın öldürülmesi, Sivas'ta İttihatçılık yapılmayacağına dair yemin ettirilmesi meselesi ve Yahya Kaptan'ın öldürülmesinden sonra Karakol, onun için hedef hâline gelmişti. Mustafa Kemal Paşa'ya göre eylemleri kontrol edilemeyen Karakol'un artık faaliyet göstermesi sakıncalı hâle gelmiştir. Böylece Karakol'un karşısında olmuş ve Karakol mensuplarını dışlamıştır. Asıl bardağı taşıran son damla, Mustafa Kemal'in adamı olan Yahya Kaptan'ın Karakol tarafından öldürülmesi olmuştur.